

VYSOKÁ ŠKOLA DTI

**KYBERŠIKANA ADOLESCENTOV A MOŽNOSTI
JEJ RIEŠENIA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

**2022
Miloš Mražík**

VYSOKÁ ŠKOLA DTI

**KYBERŠIKANA ADOLESCENTOV A MOŽNOSTI
JEJ RIEŠENIA**

BAKALÁRSKA PRÁCA

Študijný program: **Učiteľstvo praktickej prípravy**

Študijný odbor: **Učiteľstvo a pedagogické vedy**

Vedúci práce: **PhDr. Mária Kuklicová, MBA**

Dubnica nad Váhom 2022

Miloš Mražík

Vysoká škola DTI
DTI University

Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom, Slovakia

ZADANIE BAKALÁRSKEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Miloš Mražík

Názov bakalárskej práce: Kyberšikana adolescentov a možnosti jej riešenia

Akademický rok: 2021/2022

Anotácia:

Bakalárska práca sa venuje patologickému javu kyberšikany ako novej špecifickej formy šikany adolescentov. Cieľom práce je kyberšikanu definovať, poukázať na jej znaky, možnosti prevencie a riešenia. Popisuje výskyt kyberšikany u žiakov vybraných stredných škôl.

Vedúca bakalárskej práce: PhDr. Mária Kuklicová, MBA

prof. PaedDr. Tomáš Lengyelfalusy, PhD.
rektor

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že túto bakalársku prácu som vypracoval samostatne na základe vlastných teoretických a praktických poznatkov, štúdia a použitia publikačných a iných zdrojov uvedených v zozname na konci práce.

V Dubnici nad Váhom, dňa 22.4.2022

.....
podpis študenta

Pod'akovanie

Moje pod'akovanie patrí mojej školiteľke, PhDr. Márii Kuklicovej, MBA za odborné vedenie, trpezlivosť a ochotu, ktorú mi venovala v priebehu spracovania bakalárskej práce. Taktiež by som sa rád pod'akoval všetkým žiakom, ktorí sa ochotne podieľali na vyplňaní dotazníka a ich triednym učiteľom, ktorí pomohli s distribúciou dotazníkov.

Abstrakt

MRAŽÍK, Miloš: Kyberšikana adolescentov a možnosti jej riešenia. [Bakalárska práca]. Vysoká škola DTI. Vedúca práce: PhDr. Mária Kuklicová, MBA . Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár. - Dubnica nad Váhom: VŠ DTI, 2022. 47 s. a 1 príloha.

Bakalárska práca sa zaobrá problematikou kyberšikany u adolescentov. Práca je rozdelená na teoretickú a praktickú časť. V teoretickej časti je popísaná kyberšikana ako špecifická forma šikany, možnosti jej prevencie a riešenia. Praktická časť obsahuje dotazníkový prieskum medzi žiakmi stredných škôl.

Kľúčové slová: kyberšikana, šikana, obet, agresor, informačné technológie

Abstract

MRAŽÍK, Miloš: Cyberbullying Among Adolescents and Possible Solutions. [Bachelor's Thesis]. DTI University. Supervisor: PhDr. Mária Kuklicová, MBA. Degree of Qualification: Bachelor of pedagogy. Dubnica nad Vahom: VS DTI, 2022. 47 p. 1 page appendix.

This bachelor thesis targets the problematics of cyberbullying among adolescents. This thesis consists of theoretical and practical part. The theoretical part introduces cyberbullying as a specific form of traditional bullying and its possible forms of prevention and solutions. The practical part consists of survey among high school students using questionnaires.

Key words: cyberbullying, bullying, victim, aggressor, information technology

OBSAH

ZOZNAM GRAFOV	8
ZOZNAMA SKRATIEK	9
ÚVOD	10
Teoretická časť	
1 ŠIKANA	11
1.1 Definícia šikany.....	11
1.2 Formy šikany.....	12
1.3 Príčiny šikany.....	12
1.4 Účastníci šikany.....	13
1.5 Čo nie je šikana	13
2 KYBERŠIKANA U ADOLESCENTOV	15
2.1 Definícia kyberšikany.....	15
2.2 Definícia adolescencie.....	16
2.3 Rozdiel medzi šikanou a kyberšikanou.....	17
2.4 Prostriedky a formy kyberšikany.....	18
2.5 Dôsledky kyberšikany.....	20
3 PREVENCIA KYBERŠIKANY A MOŽNOSTI JEJ RIEŠENIA	22
3.1 Prevencia šikany a kyberšikany.....	22
3.2 Riešenie šikany a kyberšikany.....	24
3.3 Legislatívne poňatie šikany a kyberšikany.....	25
Praktická časť	
4 METODOLÓGIA	27
4.1 Ciele prieskumu.....	27
4.2 Metódy prieskumu.....	27
4.3 Charakteristika vzorky.....	28
4.4 Organizácia prieskumu, zber a spracovanie údajov.....	28
5 VÝSLEDKY	29
5.1 Vyhodnotenie dotazníkov.....	29
5.2 Celkové vyhodnotenie.....	41
5.3 Odporúčania pre prax.....	41
ZÁVER	42
ZOZNAM POUŽITÝCH PUBLIKAČNÝCH ZDROJOV	43
PRÍLOHY	46

ZOZNAM GRAFOV

Graf 1: Pohlavie respondentov – gymnázium.....	29
Graf 2: Pohlavie respondentov – SOŠ.....	30
Graf 3: Vek respondentov – gymnázium.....	30
Graf 4: Vek respondentov – SOŠ.....	31
Graf 5: Znalosť kyberšikany – gymnázium.....	31
Graf 6: Znalosť kyberšikany – SOŠ.....	31
Graf 7: Miesto stretnutia s kyberšikanou – gymnázium.....	32
Graf 8: Miesto stretnutia s kyberšikanou – SOŠ.....	32
Graf 9: Používanie informačných technológií – gymnázium.....	33
Graf 10: Používanie informačných technológií – SOŠ.....	33
Graf 11: Obete kyberšikany – gymnázium.....	34
Graf 12: Obete kyberšikany – SOŠ.....	34
Graf 13: Formy kyberšikany – gymnázium.....	35
Graf 14: Formy kyberšikany – SOŠ.....	35
Graf 15: Reakcia na kyberšikanu – gymnázium.....	36
Graf 16: Reakcia na kyberšikanu – SOŠ.....	36
Graf 17: Zdôverenie sa s kyberšikanou – gymnázium.....	37
Graf 18: Zdôverenie sa s kyberšikanou – SOŠ.....	37
Graf 19: Oznámenie kyberšikany – gymnázium.....	38
Graf 20: Oznámenie kyberšikany – SOŠ.....	38
Graf 21: Vysmievanie sa – gymnázium.....	39
Graf 22: Vysmievanie sa – SOŠ.....	39
Graf 23: Kyberšikana ako trestný čin – gymnázium.....	40
Graf 24: Kyberšikana ako trestný čin – SOŠ.....	40

ZOZNAM SKRATIEK A ZNAČIEK

a kol.	a kolektív
atd.	a tak ďalej
et al.	et alii
a pod.	a podobne
CAWI	Computer Assisted Web Interviewing
č.	číslo
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
napr.	napríklad
SMS	Short Message Service
SOŠ	stredná odborná škola
USA	United States of America
Z. z.	Zbierka zákonov
&	ampersand
§	paragraf
%	percento

ÚVOD

Svet aj naša spoločnosť sa vyvíja exponenciálnou rýchlosťou v každej svojej oblasti. Niektoré pokroky vnímajú len určité skupiny ľudí, iné sa týkajú v rôznej miere každého z nás. Informačné technológie zažili posledné dve desaťročia obrovský pokrok nie len vo vyspelých krajinách, priniesli nové možnosti, výhody ale aj úskalia. Fenomén kyberšikany je patologický sociálny jav, špeciálny druh šikany, ktorý spolu s informačnými technológiami ako prostriedkami elektronickej komunikácie dostáva stále viac priestoru. Výskum kyberšikany je v porovnaní so skúmaním tradičnej šikany vo svojich začiatkoch a v našej práci sa snažíme tomuto javu hlbšie porozumieť.

Kyberšikana v porovnaní s tradičnou šikanou nie je viazaná na priestor ani čas, môže prebiehať kedykoľvek a kdekoľvek a život bez počítača alebo mobilného telefónu si v dnešnej dobe dokáže predstaviť len málokto. Generačný rozdiel pri používaní informačných technológií je znateľný a stáže prevenciu kyberšikany rodičom aj pedagógom, ktorí s dnešnými technológiami nevyrastali. Veľká časť virtuálneho sveta, ktorá je mladšej generáции tak prirodzená zostane bez záujmu a vzdelávania pre mnohých rodičov a pedagógov neznámym miestom.

V našej teoreticko-empirickej práci sa venujeme kyberšikane u adolescentov avšak tento druh šikany sa vyskytuje všade tam kde ľudia využívajú informačné technológie ako formu interakcie a komunikácie. V teoretickej časti našej práce sa venujeme charakteristike tradičnej šikany a kyberšikany ako jej novej špecifickej formy, ktorá je od nej neodlučiteľná a v mnohých prípadoch z nej priamo vychádza. Popisujeme rozdiely medzi nimi, možné príčiny jej vzniku, dopady a formy prevencie, ktoré by mal ovládať každý rodič a pedagóg.

Praktická časť je venovaná kvantitatívному prieskumu dotazníkovou metódou. Náš prieskum bol zameraný na zistenie výskytu kyberšikany u žiakov 3. ročníka gymnázia a strednej odbornej školy s maturitou.

Hlavným cieľom našej práce je zhodnotiť výskyt kyberšikany u žiakov vyššie uvedených škôl. Zároveň sa snažíme zistiť najčastejšie formy a prostriedky kyberšikany, s ktorými sa opýtaní žiaci stretli. Zaujímala nás aj reakcia na kyberšikanu z pozície obete a svedka.

V závere našej práce prezentujeme zhrnutie a výsledky, ktoré sme vyhodnotili zo získaných dát.

1 ŠIKANA

1.1 Definícia šikany

Slovo šikana má svoj pôvod vo francúzskom slove chizane. Prekladá sa ako zlomyseľné obťažovanie, týranie, prenasledovanie, či byrokratické trvanie na litere predpisov napr. voči podriadeným alebo občanom, ktoré sa prejavuje tým, že šikanujúci úradníci zbytočne vyžadujú stále nové potvrdenia, nechávajú ľudí bezúčelne čakať a pod. (Říčan, 1995).

Pojem šikana označuje dej ubližovania osobe, ktorá sa nevie alebo nedokáže účinne brániť. O šikane hovoríme vtedy keď sa jedná o opakované jednanie, vo veľmi závažných prípadoch sa za šikanovanie označuje aj jednorazové jednanie s hrozou opakovania. Vzťah moci medzi obeťou a agresorom je asymetrický (Říčan, 2010). Táto asymetria sa môže prejavovať na úrovni fyzickej, psychickej a pod., pričom môže mať veľké množstvo podôb a foriem (Due a kol., 2005; Harel-Fisch a kol., 2011 In: Sarková, 2013). Medzi ďalšie znaky šikany patrí zámernosť.

Šikanu môžeme charakterizovať aj ako patologické chovanie, ktorého súčasťou je agresivita a to ako jednotlivca tak skupiny. Podoba šikany sa mení spolu s vývojom spoločnosti a stretnúť sa s ňou môžeme vo všetkých fázach života. Nachádza sa medzi súrodencami, v škôlkach a školách (bullying), v zamestnaní (mobbing), v partnerských vzťahoch (domestic violence), týka sa aj týrania seniorov v rodine alebo domove dôchodcov (Kolář, 2001). V dnešnej dobe sa stále viac stretávame so špecifickým druhom šikany a to kyberšikanou.

Vo vedeckom zmysle pojem šikany vytvoril nórsky bádateľ Dan Olweus (1978), ktorý sa zaoberal agresivitou medzi školákm. Patrí mu tiež autorstvo metódy určenej ku zisťovaniu výskytu šikany u školských detí a dospevajúcich. Empirický výskum šikany sa v osemdesiatych rokoch zameriaval najmä na fyzickú agresiu. V dnešnej dobe sa do popredia dostáva aj nepriama šikana a sociálne vylúčenie, ktoré nie sú o nič menej nebezpečné a škodlivé (Janošová, 2016).

1.2 Formy šikany

Doba informačných technológií ako komunikačných prostriedkov priniesla novú formu šikanovania, kyberšikanu. Tento novodobý fenomén sa dostáva do popredia stále vo väčšej miere avšak výskumov kyberšikany v porovnaní s výskumom tradičného šikanovania je podstatne menej. Kyberšikana často vychádza zo situácie, ktoré jej účastníci prežívajú v reálnom živote a prenášajú ich do virtuálneho priestoru. Môže sa jednať o pokračujúcu šikanu na internete ale dáva priestor aj obeti reagovať na útočníka spôsobom, ktorý by si v reálnom živote nemohol dovoliť. Tradičná šikana môže mať niekoľko foriem ako napr. fyzické ubližovanie, verbálne útoky, či sociálne vylučovanie.

„Šikanovanie má nespočetné formy a podoby priameho i nepriameho násilia. Na našich školách je najčastejšie psychické a sociálne šikanovanie, ako zámerné vyčleňovanie z kolektívu triedy, ponižovanie, zastrašovanie a vyhrážanie. Na druhom mieste je fyzické šikanovanie, ako telesné napadnutie, bitky a ubližovanie a nepriama brachiálna agresia vo forme krádeží, poškodzovania, ničenia a násilného vymáhania rôznych vecí. Časť žiakov sa stretla so sexuálnym obťažovaním, požadovaním plnenia rôznych nezmyselných príkazov a psychickou manipuláciou – vydieraním a vynucovaním potravín a peňazí. Dievčatá, ktoré sa so šikanou stretávajú častejšie než chlapci, bývajú viac terčom ponižovania, urážok, prejavov nepriamej agresie ako ohováranie, psychické ubližovanie, výsmech a pod. a prejavov agresie vo forme ignorovania, vylučovania z kolektívu. Chlapci sa viac stávajú obeťami fyzického šikanovania – priamej brachiálnej agresie vo forme bitky, využívania fyzickej prevahy, navádzanie iných spolužiakov, aby obeti ubližovali, ničenia školských pomôcok a zabránenia v dosahovaní cieľa.“ (Paľovčíková, 2018, s.74)

1.3 Príčiny šikany

Hlavným dôvodom, kvôli ktorému sa jedinec môže stať obeťou šikanovania je akákoľvek odlišnosť od skupiny a kolektívu, v ktorom sa nachádza. Podľa Sarkovej (2013) môžeme zdroje šikany zaradiť do niekoľkých kategórií:

- **Socio-ekonomický status rodiny** - nedostatočné finančné zabezpečenie rodičov môže znemožniť zapájanie sa dieťaťa do skupinových aktivít akými sú školské výlety alebo sociálny život po škole.

- **Farba pleti** - rozdielnosť rasy, príslušnosť k inej etnickej skupine alebo minorite môže vytvárať kontrast s majoritnou populáciou v skupine alebo spoločnosti.
- **Náboženstvo** - verejné a otvorené hlásenie sa ku konkrétnemu vierovyznaniu, náboženstvu alebo životnej filozofii môže výrazne odlišiť jedinca zo skupiny.
- **Rodinná situácia** - verejne známy rodinný problém akým je alkoholizmus, domáce násilie alebo aj neúplnosť rodiny.
- **Školský výkon** - vymykanie sa priemeru veľmi zlým ale aj nadpriemerným prospechom, dobré vzťahy s pedagógmi alebo aj nadstandardný záujem o školský predmet.
- **Vzhľad** - odlišovanie sa od priemeru výškou, váhou ale aj menej moderným oblečením, okuliarmi, odstávajúcimi ušami a pod.
- **Zdravotné znevýhodnenie** - telesné, mentálne, zrakové alebo aj sluchové postihnutie.

1.4 Účastníci šikany

Hlavnými aktérmi šikanovania sú obet, agresor a svedkovia šikany. Do akej miery bude šikana prebiehať, či k nej dôjde a ako skončí ovplyvňujú aj ďalší aktéri, ktorých Říčan (2010) rozdeľuje do ôsmich kategórií:

1. Agresor a pomocníci
2. Obet'
3. Triedne publikum
4. Zástancovia (spolužiaci, ktorí sa aktívne zastávajú obete)
5. Pedagógovia
6. Rodičia zúčastnených detí (agresora a obete)
7. Miestna komunita
8. Verejnosc' (celá spoločnosť')

1.5 Čo nie je šikana

Je veľmi dôležité odlišovať šikanu od iného škodlivého chovania. Nazvať niekoho prezývkou, sotiť ho alebo mať argument nie je šikana ak nedochádza k opakovaniu. Aj takéto

chovanie má byť adresované a riešené ale dopady a intervencie, ktorými sa k takému chovaniu treba postaviť sú odlišné. Aby sme konanie mohli nazvať šikanou musia byť splnené základné znaky šikany a to opakovanie, asymetria sily a úmysel uškodit. V určitých prípadoch za šikanu považujeme aj konanie jednorazové, pri ktorom hrozí, že sa bude opakovať. U kyberšikany nie je nutná podmienka asymetrie sily nakoľko anonymita internetu rozdiel moci medzi obeťou a agresorom zakrýva.

Podľa Říčana (2010) bývame v pokušení zahŕňať pod pojmom šikana druhy jednania, ktoré sú násilné alebo škodlivé ale neodpovedajú definícii šikanovania. Najčastejšie sa jedná o bitky medzi rovnako silnými žiakmi, krádež, ohováranie alebo vydieranie celej triedy skupinkou agresorov. Ohováranie môžeme považovať za formu šikany ak sa stane nástrojom sociálnej izolácie obete. Doberanie nepatrí medzi prejavy šikany aj keď citlivej osobe môže byť nepríjemné. Agresori, rodičia agresorov alebo aj pedagógovia v niektorých prípadoch znevažujú závažnosť šikany tým, že ju označujú za doberanie. Skúsený pedagóg ale rozozná rozdiel.

2 KYBERŠIKANA U ADOLESCENTOV

Rozmach vyspelých komunikačných technológií, ktoré sa posledné dve desaťročia rozširujú medzi deťmi a mládežou umožňujú prejav násilia aj v elektronickej komunikácii, ktorý nazývame kyberšikana alebo aj kyberagresia. Kyberpriestor predstavuje množstvo výhod kde prostredníctvom technológií akými je internet, mobilný telefón, tablet, sociálne siete a maily majú mladí ľudia možnosť neustálej komunikácie a interakcie (Panáček, 2014).

„Vďaka dostupnosti internetu sa rýchlosťou rozrásli sociálne siete, blogy, chat, IM (instant messaging, spôsob komunikácie prostredníctvom internetu, ktorá na rozdiel od e-mailov prebieha v danom momente, podobne ako chat, teda akýsi „písomný rozhovor“) a iné prostriedky komunikácie. Ako všetko pozitívne aj komunikačné technológie je možné zneužívať, čoho sme v posledných rokoch svedkami a čo opisuje spomínaný pojem kyberšikanovanie. Na rozdiel od klasického šikanovania tvárou v tvár poskytuje kyberšikana agresorom iné prostriedky ubližovania, ale aj špecifická virtuálnej reality modifikujú charakter celého procesu šikanovania, vrátane rolí agresora a obeť.“ (Gajdošová, 2015, s. 6)

2.1 Definícia kyberšikany

Kyberšikanu môžeme definovať ako šikanu, pri ktorej nie je potrebný fyzický kontakt obete a agresora. Útočník používa technológie ako mobilný telefón, počítač a internet kde útoky prebiehajú formou elektronickej komunikácie.

Definícia kyberšikany vychádza z existujúcich definícií tzv. tradičnej šikany, ktorú vnímame ako agresívne, úmyselné a opakovane jednanie alebo chovanie uskutočnené proti jednotlivcovi alebo skupine, ktorý/á sa nemôže brániť (Olweus, 1993 In: Sarková, 2013). Olweus ale upozorňuje, že je nutné rozlíšiť medzi šikanou a agresiou. Agresiu vníma ako jednorazovú záležitosť zatiaľ čo šikana je jav opakovany a charakteristický práve nevyváženosťou sú medzi agresorom a obeťou.

„Kyberšikana zahŕňa využitie informačných a komunikačných technológií na podporu zámerného a opakovaneho nepriateľského správania jednotlivcov alebo skupiny, ktoré ma za cieľ ubližiť iným.“ (Gejdošová, 2015, s. 6)

Kolář (2011, s. 83) definuje kyberšikanovanie (cyberbullying) ako „zámerné násilné správanie prostredníctvom moderných komunikačných prostriedkov, predovšetkým internetu a mobilu... Jeden alebo viacerí žiaci úmyselne, väčšinou opakovane psychicky týrajú a zraňujú spolužiaka či spolužiakov a používajú k tomu novú informačnú a komunikačnú technológiu – najmä internet a mobil.“

Aj keď je kyberšikana spravidla definovaná ako činnosť zámerná, môže vzniknúť aj nezámerne – napr. ako nevhodný vtip, ktorý sa v on-line prostredí vymkne kontrole. Kyberšikana je často zamieňaná s tzv. on-line obťažovaním. Termínom online obťažovanie označujeme jednorazové útoky, ktorých dopad je dočasný. Skutočná kyberšikana musí splňovať najmä kritéria opakovanosti, musí byť dlhodobá a vnímaná ako ubližujúca. Obet' sa útokom nedokáže účinne brániť a je prítomná nerovnováha sily (Kyberšikana, 2018).

2.2 Definícia adolescencie

Termín adolescencia charakterizuje vývojové obdobie človeka.

Adolescencia je prechodná fáza rastu a vývoja medzi detstvom a dospelosťou. Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) definuje adolescenta ako osobu vo veku 10 až 19 rokov. Toto vekové rozhranie spadá do definície mladých ľudí (young people) podľa WHO, kam patria osoby vo veku od 10 do 24 rokov. V mnohých spoločnostiach je adolescencia vnímaná ako pojem charakterizujúci obdobie puberty a fyzických zmien vedúcich k pohlavnej zrelosti (Csikszentmihalyi, 2021).

Podľa Vágnerovej (2008) môžeme adolescentov zaradiť do obdobia dospievania. Obdobie dospievania je charakteristické prechodom z detstva do dospelosti. Dochádza k zmene osobnosti na základe biologických, psychických a sociálnych faktorov. Túto zmenu podmieňuje spoločnosť aj kultúra, v ktorej jedinec žije. Môžeme povedať, že dospievanie je súčasťou životného cyklu, v ktorom sa má jedinec vysporiadať s vlastnou psychickou, somatickou aj sociálnou premenou.

2.3 Rozdiel medzi šikanou a kyberšikanou

Hlavným rozdielom medzi šikanou a kyberšikanou je priestor, v ktorom sa odohráva a nástroje, ktoré využíva. Kyberšikana používa informačné technológie ako prostriedky komunikácie a útoku. Útočník a obet môžu byť počas útoku na rozdielnych miestach a ich kontakt nie je obmedzený ani na čas. Kyberšikana môže prebiehať kedykoľvek a kdekoľvek.

Rogers (2011, s.32-33) hovorí o kyberšikane nasledovné: „*Kybernetický svet taktiež predstavuje pre deti možnosti, ku ktorým by sa v reálnom svete zrejme neodvážili. Anonymita internetu im umožňuje šikanovať nie len svojich rovesníkov. Problém dostáva medzigeneračné rozmery, obetou kyberšikany sa môžu ľahko stať aj dospelí, teda i vlastní rodičia detí a učitelia.*“

Kyberšikana je s tradičnou šikanou úzko prepojená avšak podľa Kopeckého (2016) má svoje špecifiká, ktorými sa od tradičnej psychickej či fyzickej šikany odlišuje.

- **Dosah kyberšikany a veľkosť publika**

Zo svojej podstaty má kyberšikana oproti tradičnej šikane omnoho väčší dosah, čo významne zhoršuje prežívanie obete. Tradičné šikanovanie sa odohráva v menšej skupine, napr. v triede kde je svedkom fyzických útokov, ohovárania alebo posmievania zväčša niekoľko desiatok ľudí. V prostredí internetu môže byť svedkov ale aj útočníkov až niekoľko desiatok tisíc ľudí. Tí všetci sa do kyberšikany môžu zapojiť a stať sa agresormi, prípadne sa zapojiť do rozširovania kyberšikany medzi ďalších internetových užívateľov.

- **Miesto útoku**

Pri tradičnej šikane je možné predpokladať kde a kedy k útoku dôjde, pri kyberšikane k útoku dochádza kedykoľvek a kdekoľvek bez nutnosti prítomnosti agresora a obete na rovnakom mieste.

- **Anonymita**

Agresor kyberšikany môže byť anonymný alebo skrytý za falošným menom a obet veľmi často nie je schopná agresora identifikovať.

- **Čas**

Nakoľko útok prebieha najmä v prostredí internetu, dehonestujúci materiál môže byť rozšírený medzi stovky až tisíce užívateľov v priebehu niekoľkých minút. Pokial' sa urážlivý materiál stane virálnym (šíri sa internetom ako vírus) už ho nejde

odstrániť. Samotná kyberšikana môže prebiehať bez prestávky 24 hodín denne, kedykoľvek a kdekoľvek.

- **Premena agresora a obete**

Virtuálne prostredie umožňuje agresorovu anonymitu, pri ktorej sú skryté rozdiely medzi ľuďmi ako napr. vek, pohlavie alebo sociálne postavenie. Asymetria moci tu nie je zjavná a útočiť si môže dovoliť aj útočník, ktorý by mimo virtuálny priestor nemal dostatočné možnosti k útoku. Výsledky výskumov posledných rokov ukazujú, že agresormi sa stávajú aj samotné obete, ktoré sa chcú pomstíť za prežité utrpenie. (Kopecký, Szotkowski, & Krejčí, 2015)

2.4 Prostriedky a formy kyberšikany

Najčastejšie prostriedky, cez ktoré prebieha kyberšikana vymedzuje Rogers (2011) nasledovne:

- Textové správy
- Fotografie alebo videoklipy urobené kamerou mobilných telefónov
- Mobilné telefóny
- E-mails
- Chatovacie miestnosti
- Instant messaging
- Sociálne siete
- Internetové stránky

Spomenuté prostriedky poskytujú nekonečné množstvo spôsobov, akým môže agresor obet šikanovať. Mobilné telefóny poslúžia na posielanie obťažujúcich správ, opakovaných telefonátov alebo prezváňanie. Sociálne siete, ktoré posledné roky nadobudli ohromnú popularitu najmä medzi mladými ľuďmi poskytujú priestor na vyjadrovanie svojich názorov, zdieľanie fotografií a videí, pridávanie komentárov, vytváranie anonymných a falošných identít vrátane vytvorenia falošnej identity obete.

Podľa Kopeckého (2016) kyberšikana často začína ako tradičná šikana, poprípade je jej doprovodným javom ale môže existovať aj celkom nezávisle od tradičnej šikany. Spôsobov rozdelenia foriem kyberšikany je viac. Kopecký (2016) ich rozdeľuje nasledovne:

1. **Kyberšikana priama** – agresor útočí na obeť priamo
2. **Kyberšikana nepriama** – nazývame ju aj kyberšikana v zastúpení alebo cyberbullying-by-proxy. Obet' často nevie, že sa stala prostriedkom útoku, napr. pomsty. Agresor prenikne do účtu obete a šikanuje ním ostatných užívateľov, ktorí reagujú na skutočného majiteľa účtu.

Ďalším spôsobom delenia kyberšikany je podľa prítomnosti publiku:

1. **Kyberšikana s prítomnosťou publiku** – dochádza tu k rozšíreniu informácie medzi veľký počet užívateľov. Jedná sa napr. o publikovanie ponižujúcich záznamov obete, krádež identity, verbálnej formy kyberšikany. Prítomnosť publiku je základnou súčasťou a komunikácia medzi agresorom a obeťou prebieha na verejných komunikačných kanáloch.
2. **Kyberšikana bez prítomnosti publiku** – komunikácia medzi agresorom a obeťou prebieha prostredníctvom súkromných komunikačných kanálov. Často dochádza k výmene intímnych materiálov či už dobrovoľne alebo pod nátlakom, vydieranie, či vyhŕážanie sa.

Jednotlivé formy kyberšikany podľa Kopeckého (2016):

1. **Publikovanie ponižujúcich videozáznamov, audiozáznamov alebo fotografií**
2. **Ponižovanie a ohováranie** (denigration)
3. **Krádež identity** (impersonation)
4. **Strápňovanie pomocou falošných profilov**
5. **Provokovanie a napádanie užívateľov v online komunikácii**
6. **Zverejňovanie cudzích tajomstiev s cieľom poškodiť' obet'** (trickery/outing)
7. **Vylúčenie z virtuálnej komunity** (exclusion)
8. **Obťažovanie** (harassment)
9. **Špecifické formy kyberšikany spojené s hraním online hier** – medzi tieto formy patrí krádež hráčskeho účtu, postavy alebo predmetu, vylúčenie hráča z hry atď.

10. Happy slapping (fackovanie pre zábavu) – je to forma fyzickej a psychickej agresie, ktorej podstatou je nečakane fyzicky napadnúť človeka, pričom komplíc agresora čin nahráva na kameru alebo mobilný telefón a získané video zverejní na internete.

11. Kyberstalking – páchateľ sa v tomto prípade nazýva stalker a snaží sa dlhodobo a opakovane kontaktovať obet, ktorej sa vyhŕáža a demonštruje svoju silu.

2.5 Dôsledky kyberšikany

Dôsledky kyberšikany dosahujú rôzne štádia závažnosti kde významnú rolu zohráva fakt, že počet svedkov aj útočníkov nie je obmedzený. Na internete môže útok prebiehať len medzi útočníkom a obeťou ale jednoducho sa do útoku môžu zapojiť ďalší útočníci a svedkovia, ktorých množstvo nie je na internete obmedzené. Počty účastníkov v určitých prípadoch dosiahnu niekoľko desiatok tisíc.

Kyberšikana nezahŕňa osobný kontakt agresora a obete, avšak pre obet' je psychicky škodlivá. Výskumníci (Gradinger, Strohmeier, & Spiel 2010) upozorňujú na výskyt sociálnych problémov, problémov s chovaním, nízke sebahodnotenie, osamelosť apod. u obetí kyberšikany. (Hinduja & Patchin, 2010 In: Kopecký, 2016) upozorňujú, že až 8% obetí uvažovalo o samovražde, obete odmietali chodenie do školy alebo boli pravidelne choré. Výskumy realizované v zahraničí (Európa, Austrália, USA) ďalej upozorňujú na nasledujúce dopady kyberšikany na psychický stav obetí (Šmahaj, 2014):

- 1) Tenzia, strach, stres
- 2) Zmena v sebavedomí, sebahodnotení, sebadôvere
- 3) Výskyt depresívnych a neurotických ťažkostí
- 4) Časté poruchy spánku
- 5) Nižšia tolerancia frustrácie
- 6) Pocit neriešiteľnosti situácie, strata životnej pohody
- 7) Výskyt skratového jednania, samovražedné myšlienky
- 8) Zvyšujúca sa bezdôvodná agresia a impulzívnosť
- 9) Celková psychická nestabilita
- 10) Trauma a post-traumatická stresová porucha

Podľa Kopeckého (2016) môžeme dopady rozdeliť na krátkodobé a dlhodobé. Medzi krátkodobé môžeme uviesť emócie ako hnev, smútok, pocit bezmocnosti, pláč atď. Dlhodobé dopady môžu byť fyzické, emočné a spojené so zmenami chovania.

3 PREVENCIA KYBERŠIKANY A MOŽNOSTI JEJ RIEŠENIA

Pri všetkých negatívnych sociálnych javoch je dôležitá prevencia a inak to nie je ani u kyberšikany. Informačné technológie zastaviť nedokážeme a preto ani nie je možné kyberšikane úplne zabrániť. Prevencia však má svoje miesto a zabrániť škodám je vždy jednoduchšie a menej nákladné ako riešiť následky.

„Na zrýchľujúcom sa tempe šírenia kyberšikany má rozhodne podiel akcelerácia vývoja technológií a ich služieb, čo vytvára ideálne prostredie pre potencionálne šírenie nebezpečných komunikačných praktík. To však neznamená, že na vývoji technológií je niečo zlé. Záleží len na nás, ako sa k možnostiam, ktoré nám ponúkajú, postavíme, či ich využijeme, či zneužijeme. Informačné a komunikačné technológie nie sú zbrane, sú to nástroje. Nie sú dobré ani zlé. Záleží len na ľuďoch, k akým činnostiam ich používajú.“ (Krejčí, 2010, s.10)

3.1 Prevencia šikany a kyberšikany

Za prevenciu rizikového chovania považujeme akékoľvek typy výchovných, vzdelávacích, zdravotných, sociálnych alebo iných intervencií smerujúcich k predchádzaniu výskytu rizikového chovania, obmedzujúcich jeho ďalší progres, zmierňujúcich už existujúce formy a prejavy rizikového chovania alebo pomáhajúcich riešiť ich dôsledky (Pavlas Martanová et al., 2012).

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky vydalo Smernicu 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. Smernica nadobudla účinnosť 1. septembra 2018 a jej vydaním sa zrušilo Metodické usmernenie 7/2006-R z 28. marca 2006 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach. V spomenutej smernici nájdeme základné znaky, formy a prejavy šikany detí a žiakov, spôsoby a možnosti prevencie a metódy riešenia šikany žiakov najmä v rámci kompetencie a zodpovednosti školy a školského zariadenia. Prevencia šikany a kyberšikany by mala byť zakomponovaná vo výchovno-vzdelávacom procese v rámci jednotlivých vyučovacích predmetov. Je dôležité, aby boli žiaci informovaní o šikane, o jej formách a dôsledkoch. Spôsoby prevencie a riešenia šikany by mal podrobne rozoberať vnútorný predpis školy. Okrem viacerých metodických materiálov, príručiek a manuálov

majú školy k dispozícii aj webové stránky, ktoré sa venujú šikane a kyberšikane akými sú napr. <https://www.odpisemeti.sk/>, <https://www.kybersikanovanie.sk/>, <https://nehejtuj.sk> a iné.

Kyberšikana sa na rozdiel od šikany odohráva v priestore kde nie je jednoducho spozorovateľná. Svoj súkromný svet na internete si deti a mladiství pred dospelými chránia a často sa s neprijemnými zážitkami nezveria nikomu alebo len svojím rovesníkom. K takému konaniu môže viest' aj obava, že by im rodičia internet používať zakázali úplne alebo by im aj tak nevedeli pomôcť. Pedagógovia môžu nadobudnúť pocit, že sa ich kyberšikana netýka pretože sa nedeje v škole. Treba myslieť na to, že kyberšikana je jav často spájaný práve so zážitkami, ktoré sa odohrali v realite. Zastaviť kyberšikanu a riešiť jej následky je jednoduchšie, keď sa odhalí na začiatku. Odhalenie kyberšikanu nám môže pomôcť všímať a pozorovať správania dieťaťa, ktoré môže byť agresorom alebo obeťou alebo z rozprávania svedkov. Gregussová & Drobny (2015) uvádzajú niekoľko zmien v chovaní, pri ktorých máme myslieť na možnú kyberšikanu.

Zmeny chovania u obete môžu byť nasledovné:

- Dieťa zistíuje ako si zablokovať osoby na sociálnych sieťach alebo ako zablokovať telefonické hovory a SMS
- Zruší si svoj profil na sociálnych sieťach a prestane ich používať
- Prestane používať telefón alebo počítač
- Prichádzajúce hovory a SMS ignoruje, nezdívá telefón, neodpisuje na správy
- Po odchode od počítača, po prečítaní správy, emailov sa zdá byť nervózne alebo neisté
- Vyhýba sa škole a spoločnosti ľudí
- Rozhovoru o tom, čo robí na počítači alebo mobile sa vyhýba
- Uniká do sveta fantázie, počítačových hier, uzatvára sa pred rodinou a možný problém popiera

Zmeny chovania u agresora môžu byť nasledovné:

- Rýchle zatváranie programov alebo vypínanie obrazovky, keď sa niekto priblíži
- Pri používaná počítača sa prehnane smeje
- Používa počítač s kamarátmi, prehnane sa smejú, nechcú povedať, čo na počítači robia
- Históriu prehliadania maže
- V realite sa taktiež správa voči deťom agresívne

- Nevyriešený konflikt s kamarátom alebo učiteľom, pri ktorom sa cíti nahnevaný a ukrievdený (Kyberšikana, 2015).

3.2 Riešenie šikany a kyberšikany

Podľa Říčana (2010) je každé opodstatnené podozrenie na šikanu potrebné správne riešiť a nepodcenňovať žiadne detaile. Aj pri diagnosticky najjednoduchších formách šikany je nutné zamedziť chybám v riešení prípadu inak hrozí vážne poškodenie obete. Všetky kroky pri riešení prípadu šikany musia byť dôsledne premyslené. Schéma riešenia šikany je rôzna pre počiatočné a pokročilé štádia. V počiatočnom štádiu agresor ešte nenanútil násilie aj ostatným a väčšina detí nie je na jeho strane. Pri šikane v pokročilých štádiach je potrebné, aby boli do jej riešenia v spolupráci so školou zapojení odborníci a špecialisti na problematiku školského násilia. Možná **schéma riešenia** počiatočných štádií šikany:

1. Odhad závažnosti šikany a o akú formu sa jedná.
2. Rozhovor s obeťou a informátormi – rozhovor pomôže zmapovať vonkajší obraz prípadu. Mal by mať určitú postupnosť, po rozhovore s informátorom nasleduje rozhovor s obeťou a nie agresorom.
3. Nájdenie vhodných svedkov.
4. Individuálny, prípadne konfrontačný rozhovor so svedkami.
5. Ochrana obete.
6. Rozhovor s agresormi, prípadne konfrontácia medzi nimi.

Medzi ďalšie kroky patrí informovanie rodičov, práca s celou triedou, ktorá pomôže prevencii, upozorní na nesprávne chovanie a na to, ako sa zachovať v podobnej situácii. Ďalej je potrebné do riešenia prípadu zapojiť vedenie školy alebo školského zariadenia, rodinu obete, rodinu agresora, výchovného poradcu a ďalších pedagogických pracovníkov.

Je dôležité zamedziť priamej konfrontácií agresora a obete. Takáto konfrontácia je pre šikanovaného nepríjemná a zároveň hrozí, že zo strachu pravdivú výpoved' vezme späť. Medzi ďalšie závažné chyby patrí aj zmenšovanie problému, snaha rýchleho riešenia, riešenie prípadu pred celou triedou, prezradenie informačného zdroja, neinformovanie rodičov, riešenie prípadu bez pomoci ďalších pedagógov.

Na Slovensku sú k dispozícii projekty, ktoré poskytujú pomoc deťom aj dospelým ako: „eSlovensko od roku 2007 poskytuje prostredníctvom projektu Pomoc.sk špecializované poradenstvo pre oblasť problémov, ktoré prinášajú nové technológie – internet, mobil a pod. Na projekte Pomoc.sk spolupracuje Linka detskej istoty v Bratislave, ktorá pomáha deťom už od roku 1996 a Linka Li(e)nka v Košiciach. Deti a mládež sa na linky môžu obrátiť s akýmkolvek problémom, témou alebo len s potrebou podeliť sa s niekým o svoje prezívanie.“ (Gregussová & Dorbný 2015, str. 61)

Podľa Gajdošovej (2015) môže byť stratégia riešenia kyberšikany v škole nasledovná:

- 1) S použitím anonymných dotazníkov a ankiet robiť každoročné prieskumy šikany a kyberšikany na škole.
- 2) Výsledky výskumu a možnosti boja proti kyberšikane riešiť s pedagógmi aj so žiakmi prostredníctvom prednášok a debát.
- 3) Motivovanie učiteľov zlepšovať sociálne vzťahy v triede.
- 4) Vzdelávanie a výcviky učiteľov v danej oblasti.
- 5) Vytvorenie postupu proti kyberšikane a iné.

3.3 Legislatívne poňatie šikany a kyberšikany

V Slovenskej republike termín „šikana“, nie je vymedzený samostatným paragrafom trestného zákona avšak šikanovanie môže napĺňať skutkovú podstatu niektorého z trestných činov a to napr.:

- Nebezpečné prenasledovanie, tzv. kyberstalking (§ 360a Trestného zákona),
- Vydiereanie (§ 189 Trestného zákona),
- Nátlak (§ 192 Trestného zákona),
- Sexuálne zneužívanie (§ 201, § 201a, § 201b Trestného zákona),
- Ohováranie (§ 373 Trestného zákona),
- Poškodzovanie cudzích práv (§ 376 Trestného zákona),
- Detská pornografia – výroba (§ 368 Trestného zákona),
- Detská pornografia – rozširovanie (§ 369 Trestného zákona),
- Ohrozovanie mravnosti (§ 371, § 372 Trestného zákona),
- Ohrozovanie mravnej výchovy mládeže (§ 211 Trestného zákona),

- Výroba, rozširovanie a prechovávanie extrémistických materiálov (§ 422a, § 422b, § 422c Trestného zákona),
- Popieranie a schvaľovanie holokaustu a zločinov politických režimov (§ 422d Trestného zákona),
- Hanobenie národa, rasy a presvedčenia (§ 423 Trestného zákona),
- Podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti (§ 424 Trestného zákona).

Do trestného zákona prostredníctvom zákona 236/2021 Z.z., ktorým sa dopĺňa zákon 300/2005 Z.z. pribudol nový trestný čin **nebezpečného elektronického obtiažovania** (§ **360a Trestného zákona**) s účinnosťou od 1. júla 2021. Konkrétnie znenie paragrafu uvádzame nižšie:

Nebezpečné elektronické obtiažovanie (§ 360a Trestného zákona)

- (1) Kto úmyselne prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby, počítačového systému alebo počítačovej siete podstatným spôsobom zhorší kvalitu života iného tým, že:
 - a) ho dlhodobo ponižuje, zastrašuje, neoprávnene koná v jeho mene alebo ho dlhodobo inak obtiažuje, alebo
 - b) neoprávnene zverejní alebo sprístupní tretej osobe obrazový, zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam jeho prejavu osobnej povahy získaný s jeho súhlasom, spôsobilý značnou mierou ohrozíť jeho vážnosť alebo privodiť mu inú vážnu ujmu na právach,

potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.
- (2) Odňatím slobody na jeden rok až štyri roky sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
 - a) na chránenej osobe, alebo
 - b) z osobitného motívu.
- (3) Odňatím slobody na dva roky až šest' rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1
 - a) A spôsobí ním značnú škodu,
 - b) S úmyslom získať pre seba alebo iného značný prospech, alebo
 - c) Hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch odsúdený.

4 METODOLÓGIA

Predmetom tejto práce je kyberšikana. Tradičná šikana bola medzi ľuďmi prítomna vždy, avšak kyberšikana je fenomén poslednej doby, ktorý stále nie je dostatočne preskúmaný.

4.1 Ciele prieskumu

V prieskume sme sa zamerali na zisťovanie výskytu kyberšikany u žiakov dvoch stredných škôl a to gymnázia a strednej odbornej školy s maturitou (ďalej len SOŠ).

Hlavným cieľom nášho prieskumu bolo zistíť v akej miere je kyberšikana rozšírená medzi žiakmi vybraných stredných škôl, rozsah informovanosti žiakov o kyberšikane, použité prostriedky kyberšikany a spôsob reakcie na šikanu z pozície obete aj svedka. V neposlednom rade získať informácie na porovnanie vyššie spomenutých údajov u žiakov rôznych typoch škôl.

4.2 Metódy prieskumu

Vzhľadom k tomu, že našim zámerom bolo získavanie terénnych dát, na zistenie kyberšikany sme použili metódu kvantitatívneho prieskumu. Na zber informácií sme použili anonymný dotazník, ktorý bol vytvorený za účelom nášho prieskumu. Výhodou dotazníka je jeho anonymita, časová efektivita a jednoduchosť jeho využitia. Nevýhodou tejto anonymity môže byť skreslenie informácií zámerne ale aj nezámerne, čo súvisí napríklad s nesprávne sformulovanou otázkou. Pri zostavení dotazníka (pozri prílohu A) sme sa opierali o odbornú literatúru a čerpali sme aj z existujúcich empirických výskumov a štúdií.

4.3 Charakteristika vzorky

Dotazník bol určený respondentom, ktorých tvorili žiaci tretieho ročníka dvoch stredných škôl v Košickom kraji a to gymnázia a SOŠ. Žiakov týchto ročníkov sme si vybrali pre ich vek, nakoľko sa táto práca zameriava na kyberšikanu u adolescentov. Oslovili sme triednych učiteľov dvoch tried gymnázia a dvoch tried SOŠ, z ktorých sme získali 72 respondentov.

4.4 Organizácia prieskumu, zber a spracovanie údajov

Dotazník sme zostavili v januári 2022, ktorý sme následne rozposlali triednym učiteľom štyroch tried tretích ročníkov nami vybraného gymnázia a SOŠ v Košickom kraji. Zber dát sa dial počas obdobia prebiehajúcej pandémie, ktoré malo vplyv na možnosti prezenčného vyučovania žiakov. Za najvhodnejší spôsob distribúcie dotazníka sme zvolili elektronickú formu, tzv. CAWI (Computer Assisted Web Interviewing). Výhodou bola jednoduchosť distribúcie, ktorá nebola obmedzená na fyzickú prítomnosť žiaka na vyučovaní. Nevýhodou elektronického dotazníka je nemožnosť dohliadnuť na jeho samotné vyplnenie a na jeho návratnosť. Zároveň nie je možné priamo ozrejmiť prípadné nejasnosti. Získané dáta boli následne spracované do prehľadných grafov a stručne popísané.

5 VÝSLEDKY

Príchod informačných technológií priniesol mnoho pozitív a výhod, ktoré denne využívajú ľudia všetkých vekových kategórii, profesíí a škôl. Napriek tomu priniesli mnoho skrytých hrozieb, ktoré predstavujú nebezpečenstvo najmä pre tú najzraniteľnejšiu skupinu, deťom a mladistvým. Toto tvrdenie podporujú aj výsledky nášho prieskumu, ktoré uvádzame v nasledujúcej časti práce.

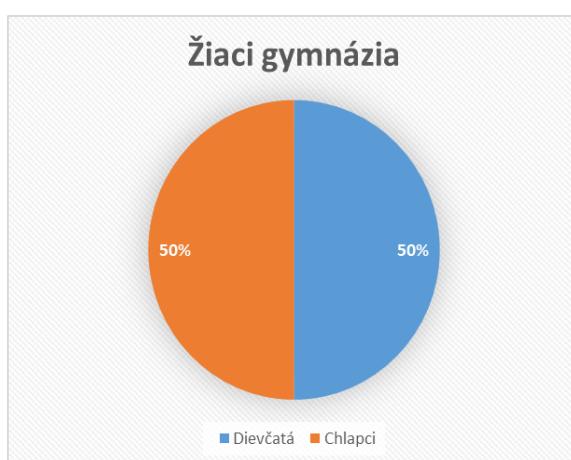
5.1 Vyhodnotenie dotazníkov

Náš prieskum sa uskutočnil u žiakov tretieho ročníka gymnázia a SOŠ. Na zber dát sme zvolili elektronickú formu, ktorá je často používaným prostriedkom pedagogického prieskumu. Žiaci tretích ročníkov gymnázia a SOŠ mali na vyplnenie dotazníka neobmedzené množstvo času. Vo výsledkoch stručne popisujeme zistené informácie a v niektorých prípadoch porovnávame získané údaje medzi vyššie spomenutými strednými školami.

Otázka č.1 Aké je twoje pohlavie?

Na nasledujúcich dvoch grafoch znázorňujeme podiel dievčat a chlapcov, ktorí na dotazník odpovedali.

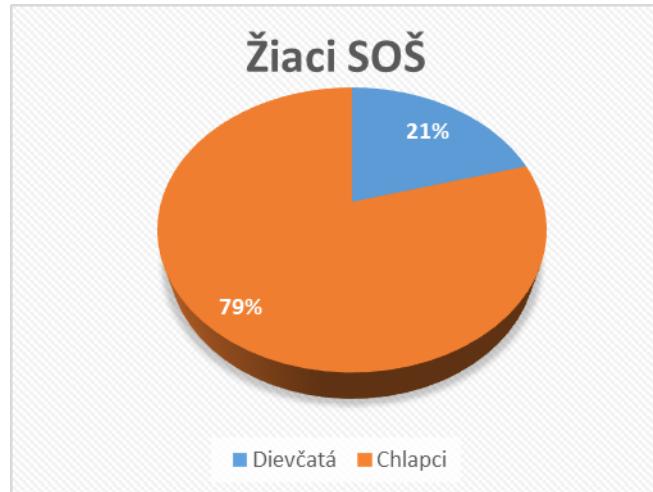
Na gymnázium absolvovalo dotazník celkom 38 žiakov. Z tohto počtu odpovedalo 19 dievčat, čo tvorí 50 % z celkového počtu respondentov a 19 chlapcov, ktorí tvoria taktiež 50% respondentov. Vid' Graf 1.

Graf 1 Pohlavie respondentov – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

Na strednej odbornej škole s maturitou absolvovalo dotazník celkom 34 žiakov. Z tohto počtu odpovedalo 7 dievčat, čo tvorí 21 % z celkového počtu respondentov a 27 chlapcov, ktorí tak tvoria tak 79 % respondentov. Vid' Graf 2.

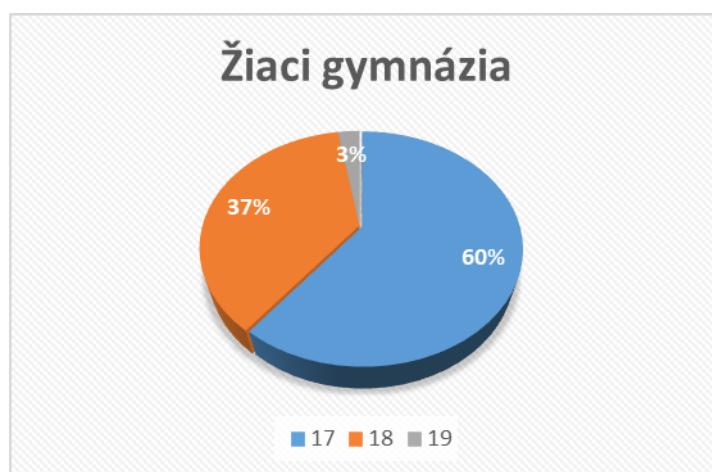

Graf 2 Pohlavie respondentov - SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

Otázka č.2 Kol'ko máš rokov?

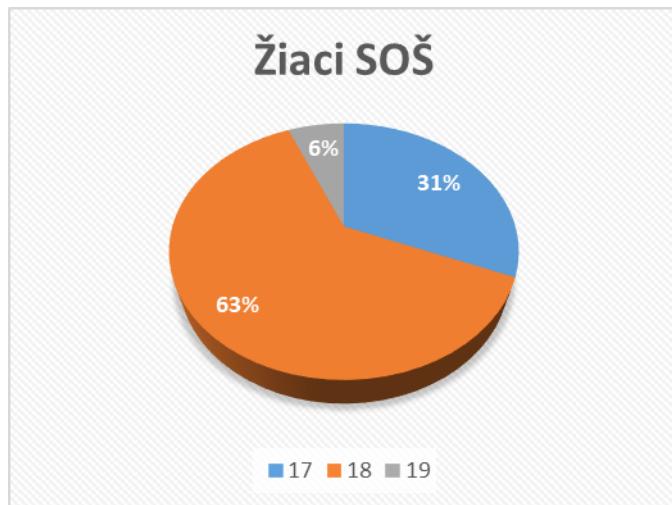
Nasledujúce grafy nám znázorňujú vekové rozloženie žiakov na jednotlivých školách. Vo veku 17 rokov sa nachádzalo 23 žiakov (60 %), vo veku 18 rokov sa nachádzalo 14 žiakov (37 %) a vo veku 19 rokov sa nachádzal 1 žiak (3 %). Vid' Graf 3.

Graf 3 Vek respondentov – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

Na SOŠ vo veku 17 rokov odpovedali 10 žiaci (31 %), 20 žiakov je vo veku 18 rokov (63 %) a dvaja žiaci sú vo veku 19 rokov (6%). Vid' Graf 4.

Graf 4 Vek respondentov - SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

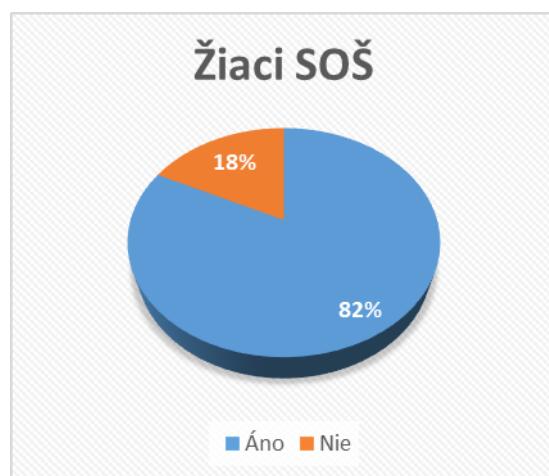
Otázka č.3 Vieš, čo znamená pojem kyberšikana?

Pomocou nasledujúcich grafov môžeme porovnať znalosť pojmu kyberšikany u žiakov vybraných škôl. Pojem kyberšikana poznalo 80 % opýtaných žiakov gymnázia, čo predstavuje 33 žiakov z 38. Na SOŠ poznalo termín kyberšikana 82 %, čo je 28 žiakov z 34 opýtaných. Pri porovnaní oboch grafov vidíme, že znalosť termínu kyberšikany je u žiakov oboch škôl rovnaká. Vid' Graf 5 a Graf 6.

Graf 5 Znalosť kyberšikany – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

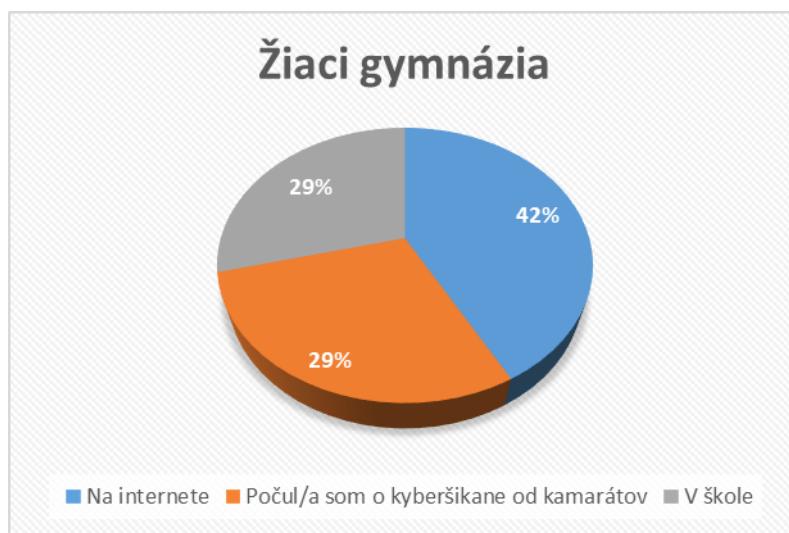

Graf 6 Znalosť kyberšikany - SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

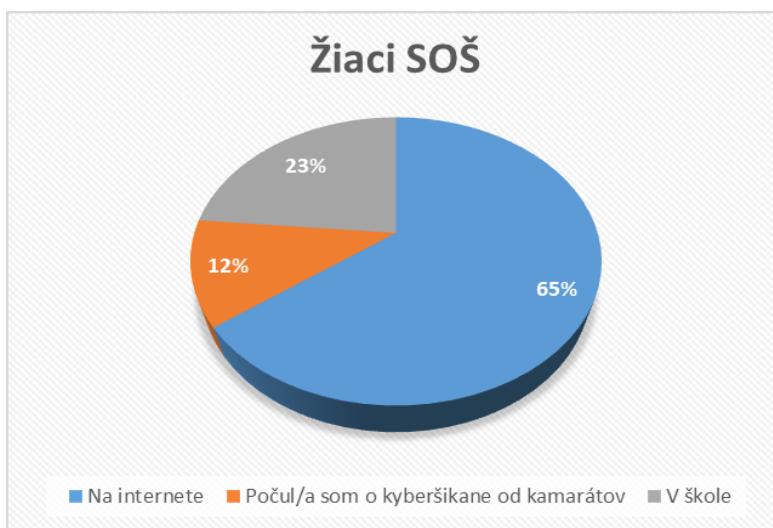
Otázka č.4 Kde si sa stretol/stretla s pojmom kyberšikana?

Cieľom otázky bolo zistiť kde sa žiaci s pojmom kyberšikany stretli. Až 16 (42 %) žiakov gymnázia sa stretlo s pojmom kyberšikana na internete, 11 (29 %) žiakov poznalo kyberšikanu z rozhovor s kamarátkmi a 11 (29 %) žiakov o ňom počulo v škole. Žiaci SOŠ uviedli internet až v 65 %, čo predstavuje 22 žiakov. V škole o kyberšikane počuli 4 (23 %) žiaci zatiaľ čo z rozhovoru s kamarátkmi len 8 (12 %) žiakov. Veľký rozdiel vidíme v internete ako zdroji poznania kyberšikany kde u žiakov SOŠ výrazne prevyšuje. Viď Graf 7 a Graf 8.

Graf 7 Miesto stretnutia s kyberšikanou – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

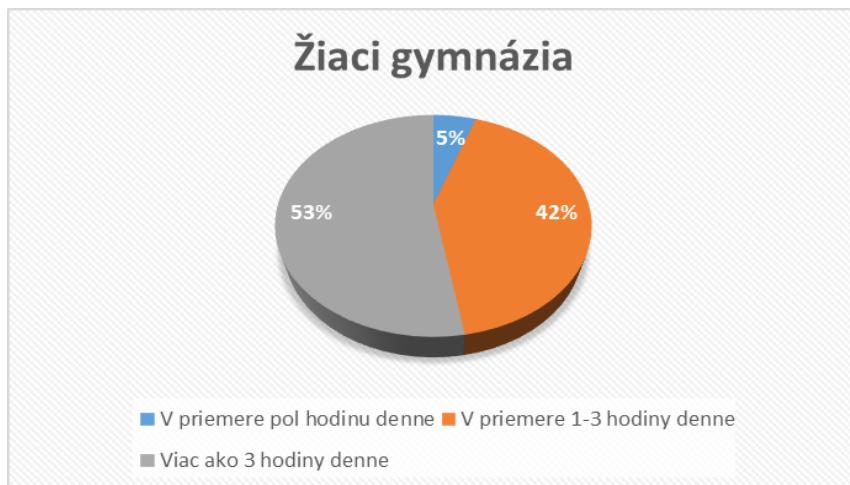

Graf 8 Miesto stretnutia s kyberšikanou – SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

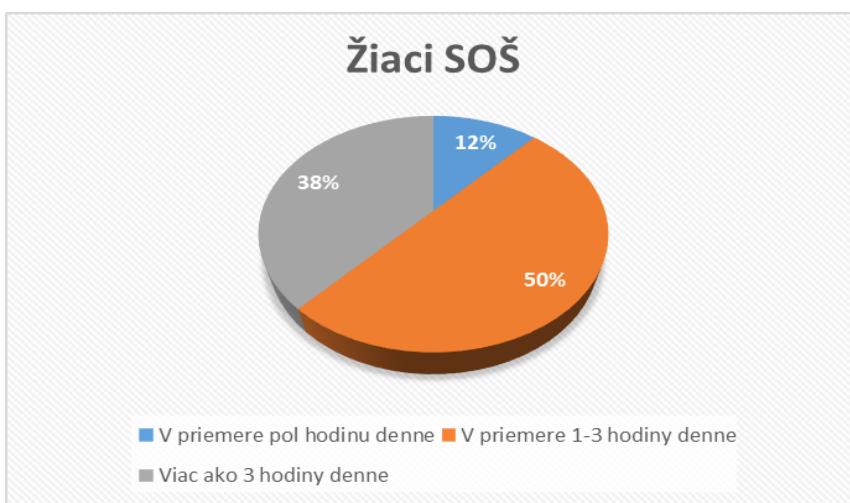
Otázka č.5 Kol'ko času tráviš na počítači alebo mobilnom telefóne?

Cieľom nasledujúcej otázky je zistiť kol'ko času nami opýtaní žiaci trávia denne na počítači a porovnať množstvo stráveného času medzi oboma školami. Z nasledujúcich grafov vidíme, že väčšina žiakov gymnázia trávi používaním počítaču a telefónu viac ako pol hodiny denne. V priemere 1-3 hodiny denne trávi 16 (42 %) žiakov a viac ako 3 hodiny denné až 20 (53 %) žiakov. Na SOŠ 17 (50 %) žiakov uvádzia, že na internete a mobilnom telefóne trávi medzi 1 – 3 hodinami. Z našich grafov vyplýva, že žiaci gymnázia používajú informačné telefóny vo väčšej miere. Viď Graf 9 a Graf 10.

Graf 9 Použitie informačných technológií – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

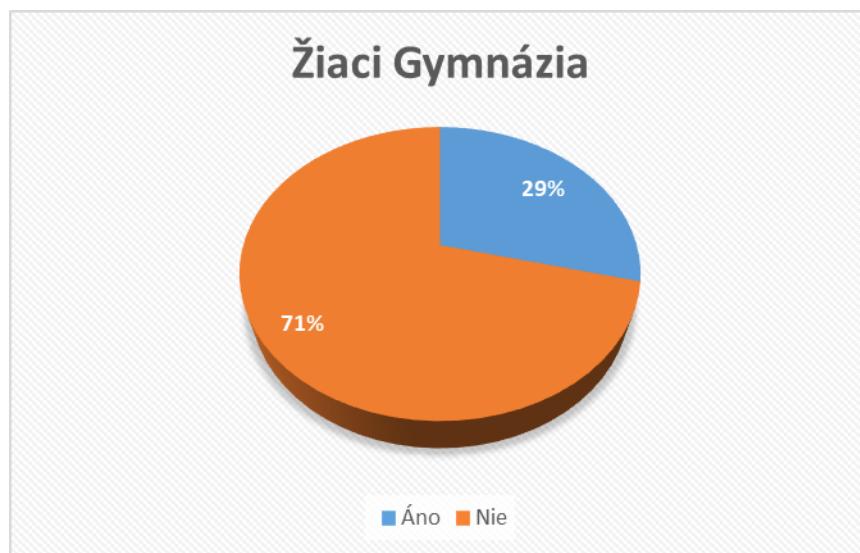

Graf 10 Použitie informačných technológií – SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

Otázka č.6 Považuješ sa za človeka, ktorý sa stal obetou kyberšikany?

Nasledujúce grafy znázorňujú, koľkí žiaci sa osobne stretli s kyberšikanou. Na oboch školách sa za obet' kyberšikany považuje podobné množstvo žiakov a to 11 (29 %) žiakov gymnázia a 11 žiakov (32 %) strednej odbornej školy. Viď Graf 11 a Graf 12.

Graf 11 Obete kyberšikany – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

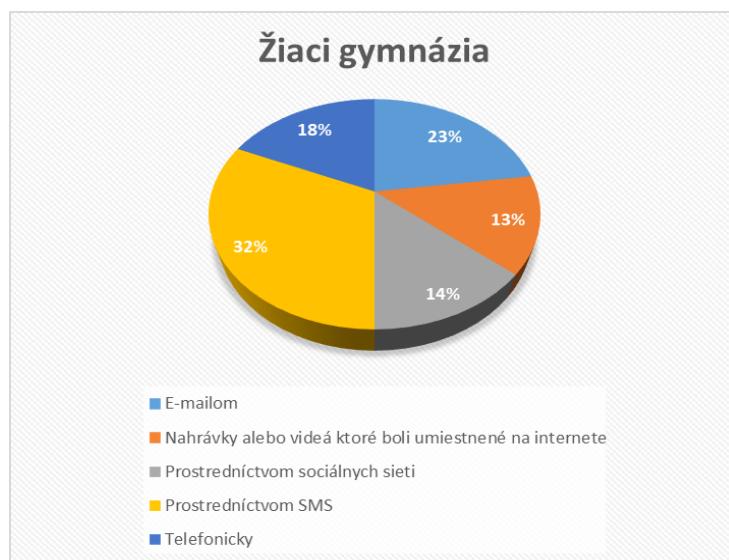
Graf 12 Obete kyberšikany – SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

Otázka č.7 Ak si bol/a obet'ou kyberšikany, akou formou sa uskutočnila?

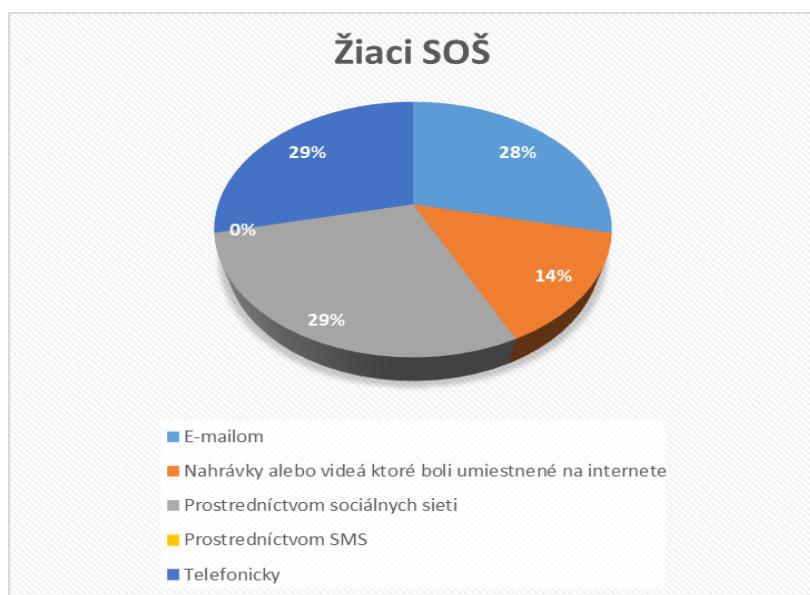
Nasledujúca otázka mapuje najčastejšie prostriedky využívané ako nástroj kyberšikany medzi žiakmi. Opýtaní mohli označiť len jednu z ponúknutých možností, predpokladáme preto, že žiaci označovali najvýraznejší prostriedok, s ktorým sa stretli.

Respondenti z gymnázia najčastejšie uvádzali SMS (32 %), najmenej zvolený prostriedok kyberšikany bol telefón (18 %). Na SOŠ naopak telefón označili respondenti až v 29 %. Viď Graf 13 a Graf 14.

Graf 13 Formy kyberšikany – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

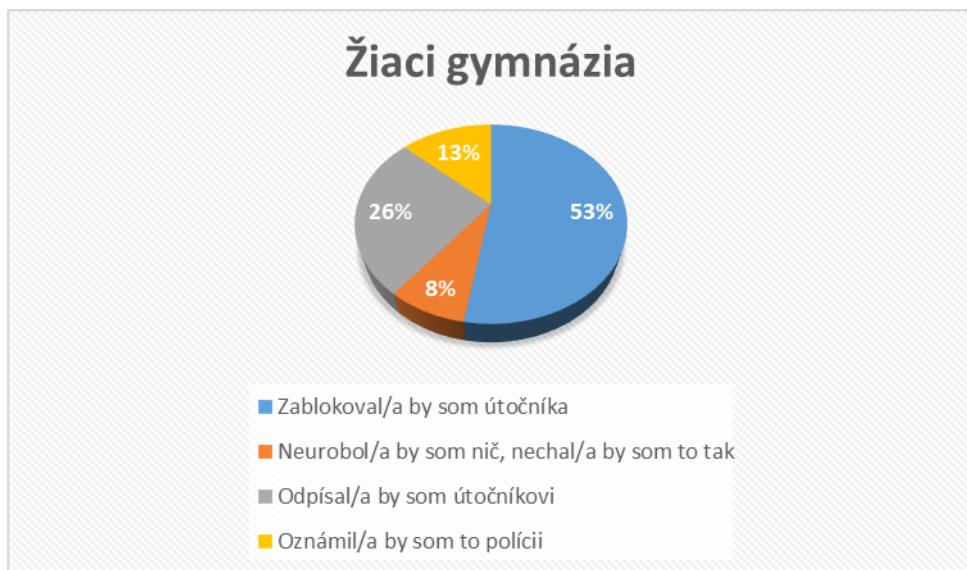
Graf 14 Formy kyberšikany – SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

Otázka č.8 Čo by si robil/a keby si sa stal/a obet'ou kyberšikany?

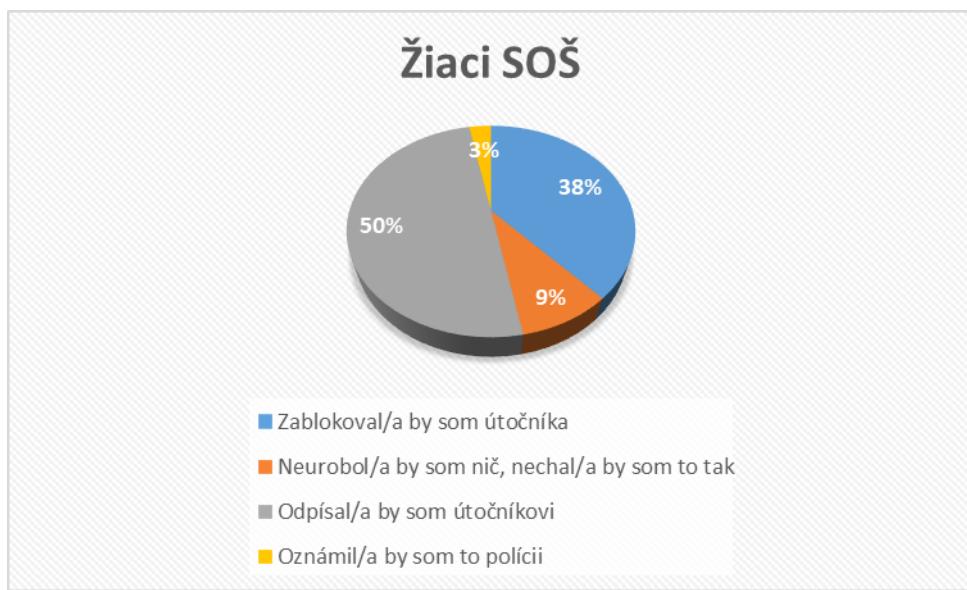
Nasledujúce grafy zobrazujú potenciálne reakcie žiakov na kyberšikanu z pozície obete. 53 % žiakov gymnázia by sa rozhodlo zablokovať útočníka a len 26 % žiakov by na útočníka reagovala odpoveďou prostredníctvom elektronickej komunikácie. Kontaktovať políciu by uvažovalo 13 % žiakov, len 8 % by neurobilo nič.

Žiaci SOŠ by v porovnaní s gymnáziom až v 50 % na útočníka reagovalo formou odpovede cez elektronickej komunikáciu. 38 % žiakov by útočníka zablokovalo. Len 9 % žiakov by neurobilo nič a políciu by kontaktovalo len 3 % opýtaných. Viď Graf 15 a Graf 16.

Graf 15 Reakcia na kyberšikanu – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

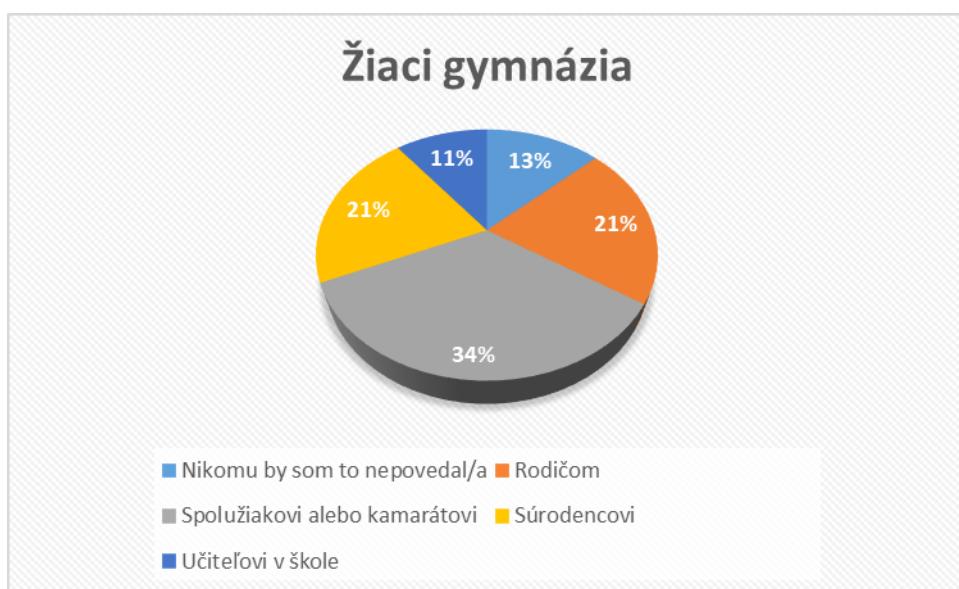

Graf 16 Reakcia na kyberšikanu – SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

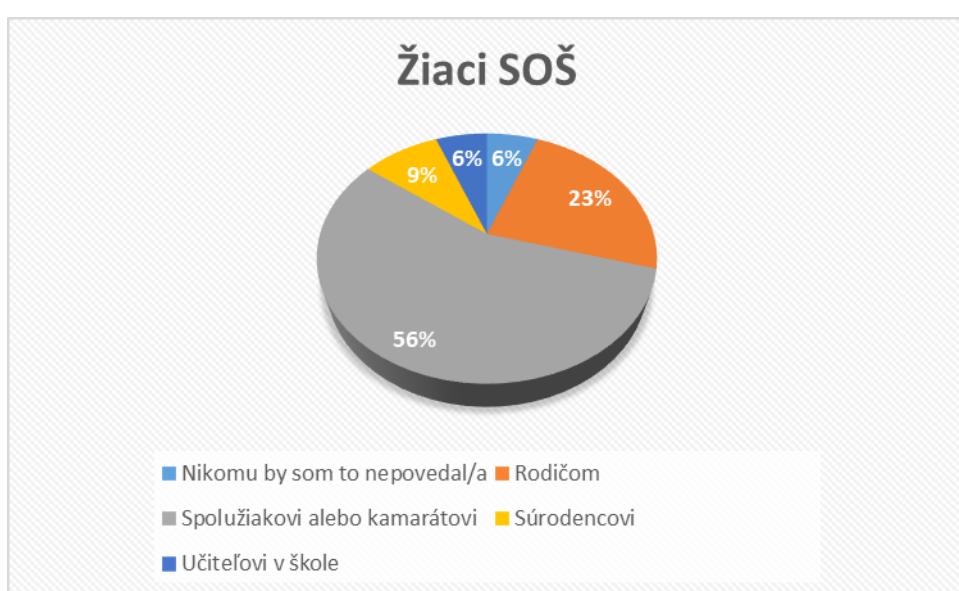
Otázka č.9 Ak by si bol/a obet'ou kyberšikany, komu by si sa s tým zdôveril/a?

Nasledujúce grafy znázorňujú, komu by sa opýtaní žiaci zdôverili. Na gymnázium by sa 34 % žiakov zdôverilo spolužiakovi alebo kamarátovi. Na rovnakej úrovni dopadli súrodenci (21 %) a rodičia (21 %). 13 % žiakov by sa nezdôverilo nikomu a len 11 % žiakov by sa obrátilo na učiteľa. U žiakov SOŠ vidíme, že až 53 % žiakov by sa zdôverilo kamarátovi alebo spolužiakovi. Na ďalšom mieste sú rodičia (23 %), podobne ako u žiakov gymnázia. Ďalšie možnosti boli označené len v malej miere. Viď Graf 17 a Graf 18.

Graf 17 Zdôverenie sa s kyberšikanou – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

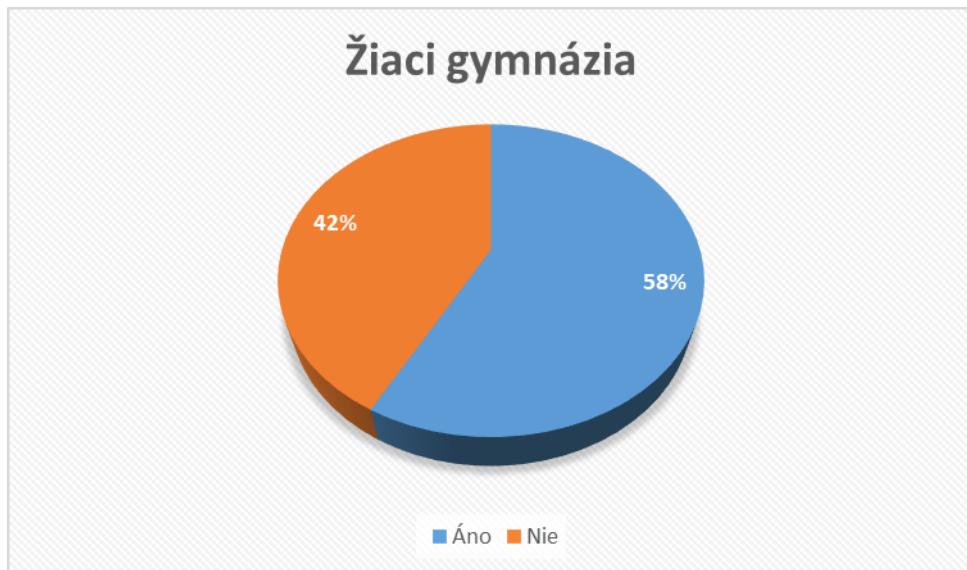

Graf 18 Zdôverenie sa s kyberšikanou – SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

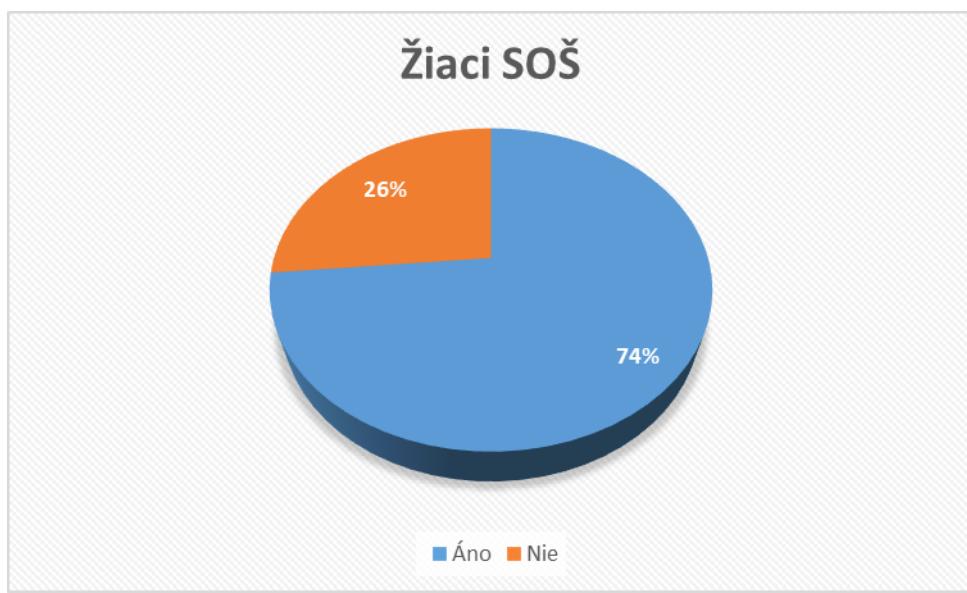
Otázka č.10 Ak by si vedel/a o niekom, kto je obetou kyberšikany, oznámil/a by si to niekomu?

Nasledujúce grafy ukazujú, že žiaci SOŠ by sa ako svedkovia kyberšikany zachovali aktívnejšie a až 25 žiakov (74 %) by pozorovanú kyberšikanu niekomu ohlásili. Žiaci gymnázia by sa rovnako zachovali len v 58 %, čo predstavuje 22 opýtaných žiakov. Viď Graf 19 a Graf 20.

Graf 19 Oznámenie kyberšikany – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 20 Oznámenie kyberšikany – SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

Otázka č.11 Vysmieval/a si sa niekomu prostredníctvom sociálnych sietí?

V tejto otázke sme sa žiakov pýtali, či sami niekedy boli tými, ktorí sa vysmievali. Z našej vzorky 32 % žiakov gymnázia, čo predstavuje 12 žiakov opýtaných priznalo, že sa niekomu cez sociálne siete vysmievali. U žiakov SOŠ to bolo až 50 % žiakov, čo tvorilo 17 žiakov z opýtaných. Viď Graf 21 a Graf 22.

Graf 21 Vysmievanie sa – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

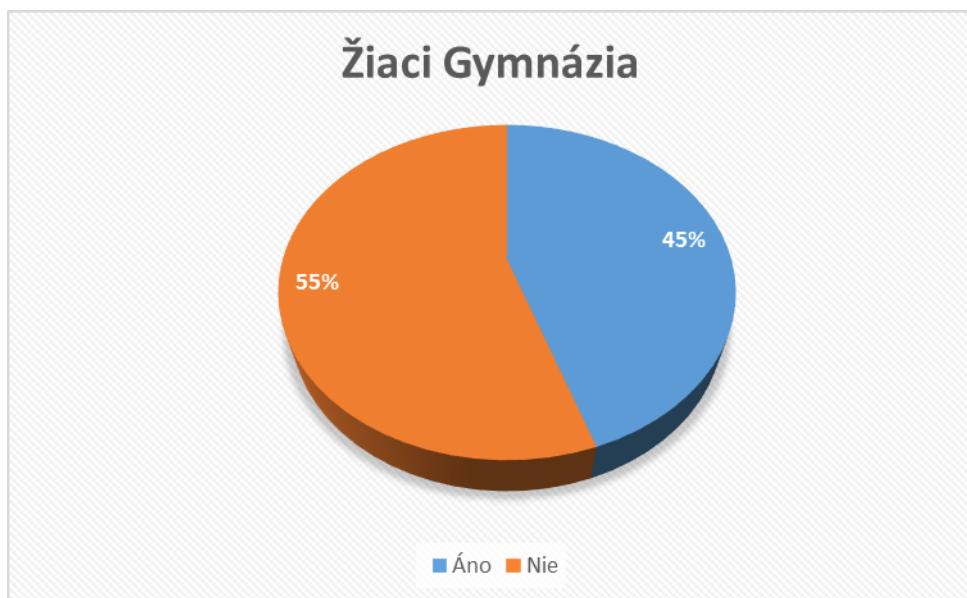

Graf 22 Vysmievanie sa – SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

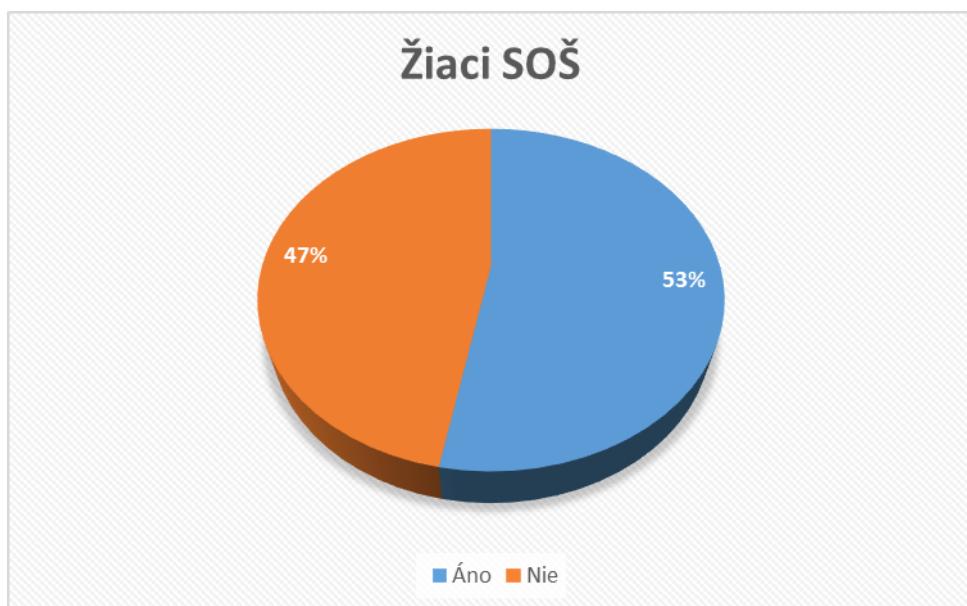
Otázka č.12 Myslíš si, že je kyberšikana na Slovensku trestným činom?

Poslednou otázkou sme zistovali aké je povedomie žiakov o trestnej zodpovednosti pri kyberšikane. V oboch prípadoch zhruba polovica opýtaných žiakov predpokladala, že kyberšikana je trestným činom. Vid' Graf 23 a Graf 24.

Graf 23 Kyberšikana ako trestný čin – gymnázium

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf 24 Kyberšikana ako trestný čin – SOŠ

Zdroj: vlastné spracovanie

5.2 Celkové vyhodnotenie

Cieľom prieskumu je stále nevyriešený a plne nepoznaný jav kyberšikany. Podiel našich respondentov na gymnáziu tvoril rovnaký pomer chlapcov a dievčat. Na SOŠ tvorili väčšinu respondentov chlapci. Na oboch školách kyberšikanu poznalo 80 % žiakov. Väčšina opýtaných sa o kyberšikane dozvedela z internetu a až 70% žiakov oboch škôl zažilo situáciu, v ktorej sa sami cítili byť obeťou. Rozdiel medzi žiakmi bol zjavný v reakcii na skúsenosť s kyberšikanou. Až 53 % žiakov gymnázia by agresora ignorovalo zatiaľ čo 50 % žiakov SOŠ by na útočníka reagovalo odpísaním alebo inou formou odpovede. Rozdiel bol aj v reakcii na kyberšikanu niekoho iného kde až 70 % žiakov SOŠ by nejakou formou na situáciu reagovalo zatiaľ čo na gymnáziu by takto učinilo len 53 %. Na oboch školách by sa s kyberšikanou zdôverila väčšina opýtaných kamarátovi alebo spolužiakovi. Na rodičov by sa respondentí oboch škôl obrátili len v 20 % prípadov. Učitelia boli v oboch školách poslednou zvolenou možnosťou a to v 11 % u gymnazistov a v 6 % u SOŠ. Z nášho prieskumu vyplýva, že kyberšikane a budovaní dôvery detí a študentov by učitelia a rodičia mali venovať zvýšenú pozornosť.

5.3 Odporučania pre prax

Pri písaní tejto práce a vyhodnocovaní prieskumu vidíme niekoľko možných spôsobov zlepšenia situácie kyberšikany. Najdôležitejšia je prevencia zo strany všetkých zúčastnených a to škôl, rodičov, detí a aj výrobcov nástrojov elektronickej komunikácie. Z dotazníkového šetrenia vyplýva, že škola a rodičia hrajú len vedľajšiu rolu v spoznávaní kyberšikany u žiakov. Táto práca by mohla poslúžiť školám pri vzdelávaní žiakov v oblasti bezpečnosti na internete na vyučovacích predmetoch ako informatika, etika alebo občianska náuka. Je vhodné viesť o problematike kyberšikany otvorené debaty, robiť prednášky a iné poznávacie aktivity, ktoré by im dali nástroje na riešenie a chránenie sa. Z nášho dotazníka vyplýva minimálna tendencia zdôverovať sa so spomínaným problém svojim rodičom a pedagógom. Preto je namieste venovať zvýšenú pozornosť komunikácií a budovaní si dôvery so svojimi deťmi a žiakmi. Za dôležitý považujeme aj zvýšený dozor nad aktivitami, ktorým sa deti a mladiství vo virtuálnom priestore venujú.

ZÁVER

Dynamický vývoj spoločnosti, ktorý je príznačný presunom mnohých sociálnych, pracovných a školských aktivít do virtuálneho priestoru si vyžaduje adekvátnu reakciu najmä staršej generácie. Dnešné deti vnímajú informačné technológie a elektronickú komunikáciu za prirodzené súčasť života, ktorú mnohí rodičia a pedagógovia nevedia adekvátne kontrolovať. Aj tento faktor prispieva k rozmachu nového negatívneho sociálneho javu, ktorý nazývame kyberšíkana.

V tejto bakalárskej práci, ktorú sme rozdelili na teoretickú a praktickú časť sa zameriavame na stručnú charakteristiku tradičnej šikany, od ktorej sa kyberšíkana z veľkej časti odvíja. Popisujeme základnú charakteristiku kyberšíkany, jej dopady a možnosti prevencie a riešenia. Zamerali sme sa najmä na obdobie adolescencie, no kyberšíkana je jav, ktorý nemá časové ani priestorové hranice. Nachádza sa všade tam kde sú prítomné informačné technológie a formy elektronickej komunikácie.

Cieľom praktickej časti práce je zistiť výskyt kyberšíkany u žiakov tretieho ročníka gymnázia a strednej odbornej školy s maturitou v Košickom kraji. Pomocou kvantitatívneho prieskumu za použitia elektronického dotazníka sme sa žiakov pýtali aj na formy kyberšíkany, s ktorou sa stretli, najčastejšie prostriedky kyberšíkany a ich reakcie. Výsledky nášho prieskumu poskytujú aj možnosť porovnania skúseností a reakcií žiakov dvoch rôznych typov stredných škôl.

Po vytvorení tejto práce si uvedomujeme množstvo otáznikov, ktoré táto téma prináša. Je veľkou zodpovednosťou rodičov a pedagógov neustále sa vzdelávať a komunikovať so svojimi deťmi o tom, čo robia na sociálnych sieťach, všímať si zmeny ich správania a mať snahu ich riešiť. Prevencia kyberšíkany je kvôli mnohým faktorom, akými je napríklad anonymita a neobmedzené množstvo agresorov a svedkov v kybernetickom priestore veľmi náročná. Aj tu platí, že zabrániť problému je vždy jednoduchšie ako riešiť jeho následky.

V práci sme sa snažili definovať kyberšíkanu ako formu šikany a zistiť mieru výskytu a povedomia o kyberšíkane medzi adolescentami. Ciel bakalárskej práce sa nám podarilo splniť.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Literatúra

- GAJDOŠOVÁ, E. 2015. Kyberšikanovanie – nový fenomén nového storočia. In: Prechádzame kyberšikane: príručka príspevkov lektorov z workshopu Kyberšikana a neúmyselné úrazy detí. Bratislava: Úrad verejného zdravia Slovenskej republiky. s. 6-9. ISBN 978-80-7159-222-8.
- JANOŠOVÁ, P. a kol., 2016. Psychologie školní šikany. Praha: Grada. 17 s. ISBN 978-80-247-2992-3.
- KOLÁŘ, M. 2001. Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. Praha: Portál. ISBN 80-7178-513-X.
- KOLÁŘ, M. 2011. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOPECKÝ, K. a kol. 2015. Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4868-8.
- KREJČÍ, V. 2010. Kyberšikana, Kybernetická šikana: Studie. Olomouc. ISBN 978–80–254–7791–5.
- PAĽOVČÍKOVÁ, G. 2018. Šikana a kyberšikana na školách. Bratislava. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. 74 s. ISBN 978-80-89016-99-0.
- PANÁČEK, M. 2014. Kyberšikana – rizikové chování stredoškoláku v Moravskoslezském a Košickém kraji. In: Rizikové správanie v teórii a praxi sociálnej práce: 3. Ročník košických dní sociálnej práce. Košice: Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta UPJŠ. 331-336 s. ISBN 978-80-8152-212-3.
- PAVLAS MARTANOVÁ, V. a kol. 2012. Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování. Praha: TOGGA. ISBN: 978-80-87258-75-0.
- ROGERS, V. 2011. Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŘÍČAN, P. 1995. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál. 25 s. ISBN 80-7178-049-9

ŘÍČAN, P. – JANOŠOVÁ, P. 2010. Jak na šikanu. Praha: Grada. 21 - 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

SARKOVÁ, M. 2013. Šikanovanie a jeho formy – správa o stave medzi školákmí slovenských základných škôl. Bratislava: Kancelária Svetovej zdravotníckej organizácie na Slovensku. 6-7 s. ISBN 978-80-971475-3-2.

ŠMAHAJ, J. 2014. Kyberšikana jako společenský problém. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN: 978-80-244-4227-3.

VÁGNEROVÁ, M. 2008. Vývojová psychologie I.: Dětství a dospívání. Praha: Karolinum. ISBN 978-90-246-0956-0.

Internetové zdroje

CSIKSZENTMIHALYI, M. 2021. Adolescence. In: Encyclopedia Britanica. [online].[cit. 2022-04-15] Dostupné na: <https://www.britannica.com/science/adolescence>

GRADINGER, P. et al. 2010. Traditional Bullying and Cyberbullying. In: Zeitschrift für Psychologie – Journal of Psychology. [online]. [cit. 2022-04-18]. 217(4) Dostupné na: <https://doi.org/10.1027/0044-3409.217.4.205>

GREGUSSOVÁ, M. – DROBNÝ, M. 2015. Kyberšikanovanie.sk : Metodická príručka. [online]. [cit. 2022-04-20]. Dostupné na: <https://www.zodpovedne.sk/index.php/sk/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/101-prirucka-kybersikanovaniesk?Itemid=0>

HINDUJA, S. - PATCHIN, W.J. 2012. Cyberbullying Prevention and Response. ExpertPerspectives. [online]. New York: Routledge. [cit. 2022-04-15] Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/345269061_Patchin_J_W_Hinduja_S_Cyberbullying_Prevention_and_Response_Expert_Perspectives_New_York_Routledge_2012_204_pages

KOPECKÝ, K. 2016. Kyberšikana a její specifika v prostředí systému primární prevence rizikového chování [online]. [cit. 202-04-19]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné na: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/odborne-studie/105-kybersikana-a-jeji-specifika-v-prostredi-systemu-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/file>

MŠMT. 2018. Kyberšikana. [online]. [cit. 2022-04-10]. Dostupné na: https://www.msmt.cz/uploads/Priloha_7_Kybersikana.doc

Právne dokumenty

Smernica Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach [online]. Dostupná na: <https://www.minedu.sk/data/att/16073.pdf>

Zákon č. 236/2021 Z.z, ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. [online]. Dostupné na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2021/236/vyhlasene_znenie.html

PRÍLOHY

Príloha A: Dotazník

Vážení žiaci,

som študentom bakalárskeho programu a pre spracovanie vlastnej bakalárskej práce som si zvolil problematiku kyberšikany u adolescentov a možnosti jej riešenia. Tento dotazník poslúži na zistenie aktuálneho stavu kyberšikany u žiakov tretieho ročníka Gymnázia a Strednej odbornej školy s maturitou a tiež k riešeniu zisteného stavu. Prosím vás o pozorné prečítanie jednotlivých otázok a o vyplnenie dotazníka. Ďakujem.

Miloš Mražík

1. Aké je tvoje pohlavie?

- a) Žena
- b) Muž

2. Kol'ko máš rokov?

- a) 17
- b) 18
- c) 19

3. Vieš, čo znamená pojem kyberšikana?

- a) Áno
- b) Nie

4. Kde si sa stretol/stretla s pojmom kyberšikana?

- a) Na internete
- b) Počul/a som o kyberšikane od kamarátov
- c) V škole

5. Kol'ko času tráviš na počítači alebo mobilnom telefóne?

- a) V priemere pol hodinu denne
- b) V priemere 1-3 hodiny denne
- c) Viac ako 3 hodiny denne

6. Považuješ sa za človeka, ktorý sa stal obeťou kyberšikany?

- a) Áno
- b) Nie

7. Ak si bol/a obetou kyberšikany, akou formou sa uskutočnila?

- a) E-mailom
- b) Nahrávky alebo videá ktoré boli umiestnené na internete
- c) Prostredníctvom sociálnych sietí
- d) Prostredníctvom SMS
- e) Telefonicky

8. Čo by si robil/a keby si sa stal/a obetou kyberšikany?

- a) Zablokoval/a by som útočníka
- b) Neurobil/a by som nič, nechal/a by som to tak
- c) Odpísal/a by som útočníkovi
- d) Oznámil/a by som to polícii

9. Ak by si bol/a obetou kyberšikany, komu by si sa zdôveril/a?

- a) Nikomu by som to nepovedal/a
- b) Rodičom
- c) Spolužiakovi alebo kamarátovi
- d) Súrodencovi
- e) Učiteľovi v škole

10. Ak by si vedel/a o niekom kto je obetou kyberšikany, oznámil/a by si to niekomu?

- a) Áno
- b) Nie

11. Vysmieval/a si sa niekomu prostredníctvom sociálnych sietí?

- a) Áno
- b) Nie

12. Myslíš si že je kyberšikana na Slovensku trestným činom?

- a) Áno
- b) Nie